

KALUNDBORG ARKÆOLOGI FORENING

35. årgang nr. 2, maj 2022

Til minde om Jørgen Jensen

ved Lisbeth Pedersen, medlem af Kalundborg Arkæologiforening og tidligere leder af Kalundborg og Omegns Museum.

Jørgen Jensen i en eftertænksom stund mellem Jens Nielsen og Margit Jørgensen på Lindas plads i 2003. Foto: Gunnar Jørgensen.

Jørgen Jensen døde den 13. februar i år, og det var alt for tidligt. Jørgen blev bisat på dagen for Kalundborg Arkæologiforenings generalforsamling, og foreningens formand, Helle Gjøl holdt en mindetale efterfulgt af et minuts stilhed i mindet om Jørgen.

Mere passende kunne det ikke være, når det skulle være, for Jørgen havde været med fra foreningens spæde start, da Kalundborg og Omegns Museum for godt 35 år siden afholdt arkæologikurser i Folkeuniversitetets regi. Jørgen blev derefter en varm fortaler for at oprette en arkæologiforening for Kalundborg og Omegn og arbejdede lige siden med i felten og tog sin del af foreningens administrative arbejde.

Jørgen var i sit es, når han deltog i museets udgravninger. Han fulgte kurser, foredrag og ture for at lære mere og nyt. Han bidrog altid med

positive indfaldsvinkler og humor. Og Jørgen svigtede aldrig, heller ikke efter, at han flyttede til Nordsjælland.

Sidste år beseglede kræften desværre Jørgens livsudfoldelser. I stoisk ro skrev Jørgen til os alle om sin diagnose og udtrykte ønske om at besøge en af foreningens udgravninger en sidste gang. Det rakte kræfterne ikke til.

I de senere år mistede jeg desværre den tættere kontakt med Jørgen, men han mødte mig altid med imødekommenhed, friske kommentarer og glæde over arkæologien, når jeg fra tid til anden besøgte foreningens udgravninger. Sammen glædede vi os over fund og forhistorie, og Jørgen gav mig, uden at vide det, en personlig platform at komme videre fra.

På alle måder arbejdede Jørgen med det, som på nudansk hedder citizen science. Altså medborgerforskning, hvor borgere og frivillige samarbejder med den etablerede forskning om at skaffe ny viden om fortiden til gavn og glæde for almenvellet.

Jeg vil derfor altid mindes Jørgen for hans ildhu bag og engagement i at opdage, undersøge og generere ny viden om kulturhistorien. Dertil kommer Jørgens aldrig svigtende medleven i sine medmennesker. Derfor finder jeg det passende at slutte mindeordet om Jørgen Jensen med strofe 76 i Hávamál, Den Højes Tale, der er Odins visdomsord til menneskeheden, i et kvad der menes at stamme fra 800-tallet:

*Ejendom dør,
Frænder dø,
selv man dør til sidst.
Eftermælet
aldrig dør,
når det vel er vundet.*

– **Ære være Jørgen Jensens minde**

JØRGEN JENSEN

Mindeord af Jens Nielsen

D. 14. februar 2022 modtog redaktionen meddelelse om, at Kalundborg Arkæologiforenings mangeårige medlem, Jørgen Jensen, var afdøet ved døden den foregående dag søndag d. 13. februar. Helt uventet var det ikke, idet Jørgen gennem længere tid havde kæmpet mod en uhelbredelig kræftsygdom.

Medlemmer af den nystiftede Kalundborg Arkæologiforening besøgte Anders Fischers udgravning i Åmosen d. 2. juni 1987. Jørgen ses som nummer tre fra højre. Foto: Egon Iversen.

Jørgen vil blive dybt savnet, og hans store indsats og betydning for Kalundborg Arkæologiforening kan ikke værdsættes nok. Det var i realiteten Jørgen, der var den egentlige initiativtager til, at vores forening i sin tid blev etableret. Det skete efter et afsluttet folkeuniversitets-

kursus på Kalundborg Museum i 1986 med Danmarks oldtid som emne, hvor Jørgen mente, at der blandt de 25 kursister måtte være tilstrækkelig mange interesserede til at danne en arkæologiforening. Jørgen var også drivkraften i en lille selvbestaltet arbejdsgruppe, der arbejdede hen imod stiftelsen af en arkæologiforening. Efter adskillige indledende møder lykkedes det endelig langt om længe på en stiftende generalforsamling at etablere Kalundborg Arkæologiforening med 20 medlemmer med base på Kalundborg Museum. Det var d. 11. maj 1987.

Det var også Jørgen, der udarbejdede udkast til foreningens første vedtægter, og som initiativtager, primus motor og ankermand var det helt naturligt, at Jørgen indgik i foreningens første bestyrelse. Frem til 1995 fungerede Jørgen som sekretær og protokolfører. I 1995 blev Jørgen konstitueret som formand for Kalundborg Arkæologiforening, hvilket dog kun varede et enkelt år, og Jørgen trådte ud af bestyrelsen i 1996. Det lagde dog ingen dæmper på Jørgens engagement i foreningens fortsatte virke, og Jørgen fortsatte med at tilhøre den absolut mest aktive og initiativrige del af foreningens medlemsskare. Selv da Jørgen for efterhånden en hel del år siden flyttede så langt væk fra Kalundborg som helt til Allerød, vedblev han med at deltage i rigtig mange af arkæologiforeningens arrangementer. Så sent som i maj 2021 deltog Jørgen trods sin alvorlige sygdom på soldeholdet ved Museum Vestsjællands udgravning af et kogegrubefelt i Boeslunde.

Jørgen har om nogen sat sine dybe spor i Kalundborg Arkæologiforening, og hans deltagelse i foreningens forskellige arrangementer vil blive savnet. Det er tvivlsomt, om vores forening havde eksisteret i dag, hvis ikke Jørgen den gang havde taget initiativet og lagt et stort arbejde i at få foreningen etableret.

Jørgen blev bisat fra Skansekapellet i Hillerød
onsdag d. 23. februar kl. 12:00.

Ære være Jørgen Jensens minde

Det var Jørgens ønske, at der i stedet for blomster til hans bisættelse blev sendt et pengebeløb til forskningen i cystisk fibrose. Det ønske har foreningens bestyrelse naturligvis besluttet at efterkomme, og hermed opfordres vores medlemmer til personligt at støtte det gode formål.

Boeslunde maj 2021. Jørgens sidste deltagelse i feltarbejde. Der sol-des, snakkes og assisteres ved fotografering. Fotos: Jens Nielsen.

NYE RESULTATER FRA ARKÆOLOGIEN

**Foredrag v. Michael Vennersdorf, Museum Vestsjælland
Kalundborg Museums foredragssal onsdag d. 11. maj kl. 19:00**

Af hensyn til indkøb af kage til kaffen er der tilmelding til Helle Gjøøl på e-mail morgjol@gmail.dk senest onsdag d. 4. maj.

Vi har nu fundet en ny dato til Michael Vennersdorfs foredrag, som bliver en gennemgang af de nyeste resultater fra nogle af de lokaliteter, hvor Kalundborg Arkæologiforenings grave- og soldehold har deltaget i løbet af de seneste år. Der vil blandt andet være nyt fra behandlingen af Kalundborg Ny Vesthavn og vikingetidsgravpladsen ved Svinninge. Dertil vil der også blive berettet om nyere iagttagelser fra luftfotos, terrænanalyser og historiske kort, som peger fremad mod nye spændende lokaliteter.

På de følgende sider kan man få en lille forsmag på et par af foredragets emner.

KALUNDBORG NY VESTHAVN

*Graveholdet er i gang med at udgrave et tykt og fundrigt kulturlag fra dyssetid ved Kalundborg Ny Vesthavn. Fra venstre Margit Jørgensen, Birgitte Gelting, Nina Nyberg, Jim Chism og Karen Vestergaard.
Foto: David Barry.*

SVINNINGE

Den arkæologiske afdeling under Museum Vestsjælland har sin egen Facebook. Den har man fri adgang til på internettet – også selv om man ikke selv har en Facebookprofil. Her bliver der jævnligt opdateret med de seneste arkæologiske nyheder inden for Museum Vestsjællands arbejdsområde.

Et af museets meget spændende opslag, som redaktøren behændigt har klippet, er fra d. 12. maj 2021. Opslaget, der kan ses på næste side, omhandler udgravning af et præparat fra en af vikingetidsgravene ved Svinninge, hvor vandsoldeholdet deltog.

I øvrigt er udgravningen af gravpladsen fra vikingetid ved Svinninge publiceret i Danske Amatørarkæologers jubilæumsbog, der udkom i 2021.

Museum Vestsjælland - Arkæologi er her: Bevaring Sjælland.

12. maj kl. 02.32 · Køge, Region Sjælland ·

Nyt fra gravpladsen i Svinninge!

For få måneder siden løftede vi sløret for en række udgravninger af en gravplads fra vikingetiden i Svinninge, nær Holbæk.

Igår fik vi en spændende mail fra Bevaring Sjælland, som er i gang med at udgrave præparaterne fra nogle af gravene.

Præparatet kom fra én grav, der var noget medtaget af pløjning, da den ene af skålfiblerne simpelthen var trukket hele vejen ned i den modsatte ende af graven af ploven. Den skålfibel som lå i den nordlige del, hvilket vi formoder er hovedenden, blev taget op i præparat og viser sig nu at rumme langt mere, end først antaget. Se mere på billederne herunder.

Foto til venstre: Velbevarede tekstilrester ved siden af en skålfibel, som man ser kanten af øverst til højre i billedet.

Fotos til højre: Halsring af jern med glasperler.

FORÅRSTUR TIL MULLERUP MOSE

Lørdag d. 21. maj.

Af hensyn til indkøb er der tilmelding til Søren Rasmussen på e-mail soeren.tuegaard@gmail.com senest onsdag d. 18. maj.

kl. 14:30 Vi satser på fælles kørsel fra Kalundborg.

kl. 15:00 Vi mødes ved Mullerup Mose. Kør til Mullerup og kør ud ad Toelstangvej. Over for Toelstangvej nr. 28 kører du ned ad Stenmosevej, hvor der er en parkeringsplads.

Helle Gjøl sørger for kaffe og kage og Jens Nielsen forsøger at skaffe nogle fund fra mosen.

Efter en tur i mosen er der afgang til Jørgen Vognsen, Kirke Helsing Strandvej 30, 4281 Gørlev. Jørgen griller pølser og Søren Rasmussen sørger for kartoffelsalat og tilbehør. Der vil også være drikkevarer. Alt er på sammenskudsbasis så være forberedt på lidt betaling.

Afslutning og hjemkørsel

De to udgravede bopladser er hver især markeret med en mindesten.

HERSLEV OG TIDSELBJERG

Foredrag v. Trine Borake, Museum Vestsjælland
Kalundborg Museums foredragssal onsdag d. 8. juni kl. 19:00

Af hensyn til indkøb af kage til kaffen er der tilmelding til Helle Gjør på e-mail morgjol@gmail.dk senest onsdag d. 1. juni 2022.

Trine Borake, museumsinspektør og Ph.d., Museum Vestsjælland kommer og fortæller om to spændende undersøgelser.

Foredraget med Trine Borake d. 26. januar måtte på grund af Corona desværre aflyses. Eller rettere sagt udsættes. For nu har vi i stedet for fundet en ny dato, hvor Trine fortæller om de spændende resultater fra udgravningerne i Herslev syd for Tissø og fra Tidselbjerg ved Slagelse. Kalundborg Arkæologiforenings grave- og soldehold har deltaget begge steder.

På næste side er der et klip fra Facebook d. 21. februar 2022. Den omtalte bog med Trine Borakes artikel vil være til stede på foredragsaftenen.

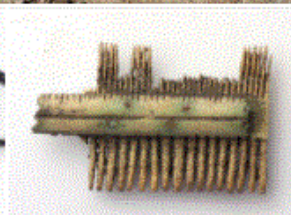
Museum Vestsjælland - Arkæologi har delt et opslag.

2 t. · 🌐

I 2011 og igen i 2018 har museets arkæologer gravet en større bebyggelse fra 900-1300 nord for Slagelse: Tidselbjerg. Det er ikke så tit vi får lov at grave en sammenhængende bebyggelse fra denne periode, så det har været rigtig spændende. Vi har fået en del nye og gode resultater, og dem kan du læse mere om i en nyligt udkommet artikel i Gefjon. Her finder du blandt andet et katalog over husene, en gennemgang af nogle af de mange spændende fund samt en diskussion af bebyggelsen subsistensgrundlag, økonomi og relationer. God fornøjelse! <https://unipress.dk/udgivelser/g/gefjon-6/>

MVE3354X10 MVE3354 X108

+4

MVE3354X255

JULEFROKOST 2021

Jens Nielsen

Traditionen tro var arkæologiforeningens julefrokost 2021 et vellykket arrangement. Der er som bekendt også tradition for, at deltagerne før frokostspisningen tager på en mere eller mindre strabadserende overlevelsestur, som denne gang gik til Sanddobberne og Vejrhøj. Turen var arrangeret af Helle Gjøl og Bent Mortensen, som gennem deres lokale kendskab kender en snedig bagvej, der førte os næsten helt op til toppen af Vejrhøj. Vejret var til alt held tilstrækkeligt klart til, at deltagerne kunne beundre den fantastiske udsigt, der er fra de højeste punkter i det vildt kuperede landskab.

Kaffe og kage blev indtaget ved Sanddobberne, efter at deltagerne havde været på en overlevelsestur næsten helt op til toppen af Vejrhøj.
Foto: Jens Nielsen.

Som noget nyt var der sørget for udvidet musikalsk underholdning i forbindelse med julefrokosten. Til højre Hanne Methling, der ud over sin guitar også trakterede trommen. Fotos: Jens Nielsen.

Til venstre Elin Johansen, der også de foregående år har underholdt med sang og guitar. Til højre Bent Mortensen, der ligeledes spillede og sang et par numre for det gode selskab. Fotos: Jens Nielsen.

Det var et godt publikum, der havde fornøjelsen af de fine musikalske indslag. Fotos: Jens Nielsen

AAGAARD

Et spændende gravfund fra Villy Falks samling

Jens Nielsen og David Barry

Artiklen har været bragt i DAAs medlemsblad nr. 1 - 2020, og bringes her i Jens Nielsens nyredigerede version. Fundene er for tiden emne for Kalundborg Arkæologiforenings studiekreds vedrørende bestemmelse og registrering af arkæologiske fund. I studiekredsen, der finder sted den første onsdag hver måned, deltager Helle Gjøl, Karen Vestergaard, Karen Boysen, Nina Nyberg, Bent Mortensen og Jens Nielsen. Oldsagerne bliver detaljeret beskrevet, nummereret og fotograferet, før materialet sammen med en udførlig beretning efter aftale senere tilgår Museum Vestsjællands arkæologiske afdeling.

Villy Falk

Gamle medlemmer af Sammenslutningen af Danske Amatørarkæologer (SDA), som nu hedder Danske Amatørarkæologer (DAA), vil kunne huske, at nu afdøde Villy Falk for omkring 30 år siden var med til at etablere foreningen SDA. Villy Falk var engageret i bestyrelsesarbejdet gennem mange år; blandt andet som formand i en længere periode. Gennem sit liv som amatørarkæolog opbyggede Villy Falk en meget stor samling oldsager, som han opførte sin egen museumsbygning ”Stenhuset” til i Kvinderup.

Villy Falk havde i sine yngre år tilknytning til det vestsjællandske, hvor han på forskellig vis erhvervede sig mange oldsager. I Villy Falks samling indgår der også fund fra andre steder i Danmark såvel som enkelte fra udlandet. Efter Villy Falks død er ”Stenhuset” lukket og oldsagssamlingens kuratorer, hvor DAA var repræsenteret, har efter bedste overbevisning fordelt oldsagerne til relevante instanser med henblik på videre foranstaltning. I den forbindelse er det blevet Kalundborg Arkæologiforenings opgave at tage stilling til, hvad der videre skal ske med de mange fund fra Vestsjælland.

Som udgangspunkt er vi i bestyrelsen af den opfattelse, at så meget

som muligt bør tilbydes Museum Vestsjælland med henblik på, at der kan oprettes relevante lokaliteter i Slots- og Kulturstyrelsens database "Fund og Fortidsminder" (Sognebeskrivelsen). Men vi må jo nok konstatere, at for en hel del af oldsagernes vedkommende er fundoplysningerne alt for upræcise og mangelfulde til, at der på nogenlunde fornuftig vis kan oprettes lokaliteter. Det er ikke nødvendigvis Villy Falks fejl, idet en hel del af oldsagerne er fundet af andre personer. Men heldigvis er der også eksempler på mere præcise fundangivelser, og medlemmer af Kalundborg Arkæologiforening kan med deres lokalkendskab til tider være til hjælp.

Et jættestuefund

Et af de virkelig spændende fund fra Villy Falks samling består blandt andet af en samling økser, mejsler, flækkeredskaber og flækker plus noget interessant ornamenteret keramik. I "Stenhuset" var disse oldsager udstillet i en separat montre, som angiveligt indeholdt et gravfund fundet på Aagaards mark i nærheden af Gørlev i Vestsjælland. Ved hjælp af en hel del detektivarbejde og vores lokalkendskab er vi nået frem til, at fundet uden tvivl kommer fra Sognebeskrivelsens lokalitet Gørlev Sogn 060206-156, der er indberettet af en privat i 1972. Teksten i den offentligt tilgængelige version af Sognebeskrivelsen fortæller imidlertid ikke meget: *Overpløjet høj og yngre stenalder boplads.*

Fra Nationalmuseets 1'ste afdelings arkiv fik vi en stor hjælp. Her finder man blandt andet følgende oplyst: *D. 23/1 1973 lånte stud. mag. Leif Chr. Nielsen afdelingen sin maskinskrevne "Fundliste for nuværende Gørlev Kommune" samt det tilsvarende målebordsblad nr. 3321, hvor alle listens findestederne er afsat. ---*

---. Hans fundliste hviler dels på oplysninger fra Aage Bruun og dels på hvad han selv har set og opsamlet. ---

Leif Christian Nielsen (23. februar 1946-22. maj 1990).

Leif Christian Nielsen, mag.art. i forhistorisk arkæologi, blev kun 44 år gammel, men nåede inden da at blive en anerkendt arkæolog. Især er han kendt for sine udgravninger af vikingepladsen Omgård i

Vestjylland (Nielsen 1980) og hans nyvurdering af Trelleborg i Vestsjælland (Nielsen 1990), hvor sidstnævnte blev udgivet efter hans død.

En af Leif Christian Nielsens registreringer, fra dengang han endnu var studerende, omhandler sognebeskrivelsen for Gørlev Sogn Sb. 156. Her står der ganske kortfattet: *Overpløjet høj og yngre stenalder boplads*. I Leif Christian Nielsens optegnelser i Nationalmuseets arkiv er fundet i væsentlig grad uddybet: *Ågård. Overpløjet høj beliggende på naturlig højning: 1 stk. MN V flintøkse-nakkeende, 11,6 cm l.; 1 stk. MN III flintøkse, hel, 15,3 cm l.; 1 stk. MN III flintøkse, hel, 14,5 cm l.; 1 stk. tyndbladet flintøkse med skåret æg, 18,3 cm l.; 1 stk. tyndbladet flintøkse, hel, 13,3 cm l.; 1 stk. tyndbladet flintøkse, hel, 13,3 cm l.; alle er slebne på bredsider. Desuden er der fundet: halvdelen af en dobbelt stridsøkse, 1 flække 19 cm lang, 1 flække 11 cm lang. Potteskår: 30 ornamenterede, 7 ornamenterede randskår, 60 uden ornamentik – deraf 2 bunde, 1 skår med gennemboret øre (ornamenteret), 1 øreknop med gennemboring, et større sideskår – der kan sammensættes med et randskår, således at der fremkommer en del af et kar svarende til D.O. II nr. 167, uden dog hanken er fundet. På stedet er set tre mørke pletter, ca. ½ m i diameter. Skårene er koncentreret til disse pletter, hvorpå der desuden er set knoglestumper: 2-3 fragmenter af en hjerneskal opbevares ved Aage Bruun, Ornum 4281 Gørlev Sj. På en enkelt af pletterne er set brændt flint. På stedet findes mange hånds- til hovedstore sten og måske også mindre kløvede sten.*

I gravfundet i Villy Falks samling kan vi genfinde de 5 flintøkser, som Leif Christian Nielsen nævner. Den halve dobbeltæggede stridsøkse var derimod ikke i montren med gravfundet. Til gengæld fandtes der i montren en hel dobbeltægget økse af samme type.

Hvad angår keramikken, er der betydelig mere, end Leif Christian Nielsen har meddelt. Det betyder sandsynligvis, at der fortsat er opsamlet oldsager på lokaliteten efter Leif Christian Nielsens indberetning til Nationalmuseet i 1973. Det kan dermed også betyde, at de yderligere betydelige mængder økser, mejsler, flækker og andet,

som Villy Falk havde udstillet separat i en montre som hørende til gravfundet, er opsamlet ved senere lejligheder. Mange af flintsagerne har i øvrigt flere ruststriber i forskellige retninger og på mere end en side, hvilket må skyldes, at de har været i kontakt med markredskaber gentagne gange.

Aage Bruun

Aage Bruun, som Leif Christian Nielsen har refereret til, var i mange år ansat som traktorfører på Aagaard. Aage Bruun var oldsagssamler og havde en omfattende samling blandt andet eller måske i særdeleshed fra Aagaards marker. Det er derfor sandsynligt uden med 100% sikkerhed at være påvist, at det er Aage Bruun, der under markarbejde er stødt på det spændende fund.

Vi kender desværre intet omkring de nærmere fundomstændigheder vedrørende fundet fra Aagaard, men man kan forestille sig, at Aage Bruun i forbindelse med dybere pløjning har observeret opløjede oldsager, og at fundene i sin tid indgik i Aage Bruuns store samling, hvor fra Villy Falk på et eller andet tidspunkt har erhvervet oldsagerne. Der er stor sandsynlighed for, at Villy Falk og Aage Bruun, der begge var fra Gørleveggen, har kendt hinanden gennem deres fælles interesse for oldsager.

Kort om kort

Tilbage i 2003 udførte Kalundborg Arkæologiforening systematiske rekognosceringer på de af Aagaards marker, der ligger nær bredden af Nedre Halleby Å. Af systematiske årsager var foreningen imidlertid ikke på den her aktuelle lokalitet. I forbindelse med besøget forærede Aagaards ejer os en kopi af et nyere kort med navn på gårdens forskellige marker. Ved hjælp af diverse andet kortmateriale er vi nået frem til, at lokaliteten Gørlev Sogn Sb. 156 ligger sydøstligt for Aagaard i skellet mellem *Nederste* og *Øverste Skyttemark*. Men navnet *Skyttemark* må være af nyere dato, og der må være tale om en forvanskning eller fejllæsning af et ældre navn. Vi kan nemlig konstatere, at på Original 1 Matrikelkortet hedder de samme to markstykker *Nederste* og *Øverste Dysse Mark* (fig. 1), og navnene

Dysse Mark er næppe tilfældige. Tidligere skelnede man ikke skarpt mellem dysser og jættestuer, og fundene peger i retning af, at en jættestue har stået på stedet. Hvornår den blev sløjfet, må stå hen i det uvisse.

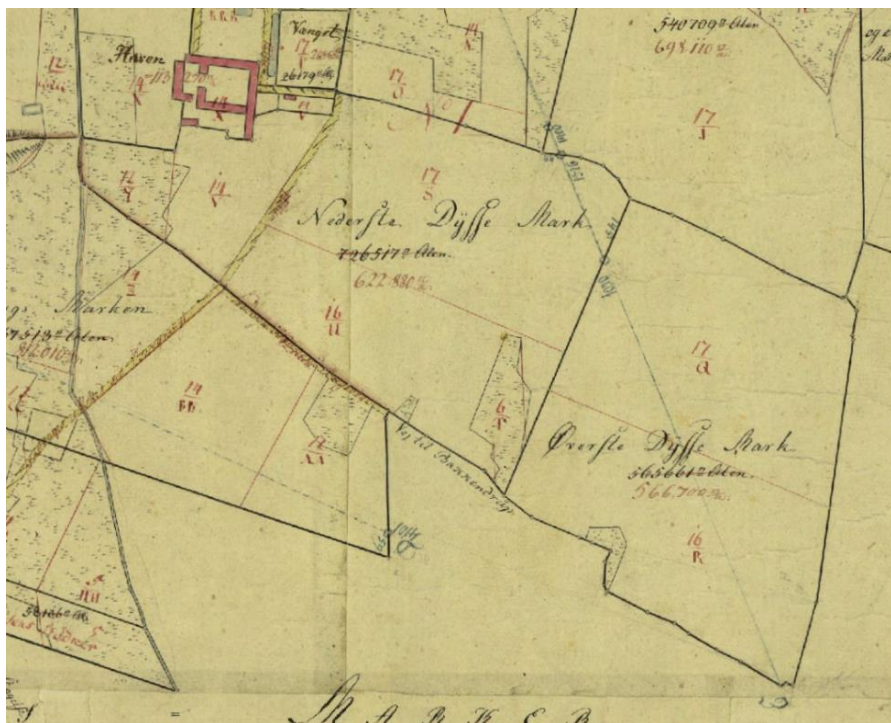

Fig. 1. På Original 1 Matrikelkortet hedder de to markstykker henholdsvis Nederste og Øverste Dyse Mark. Dyssen, som jo nok må have været en jættestue, har ligget i skellet mellem de to marker. Mod vest har ligget et større moseområde, og mindre mosehuller har ligget i nærheden rundt om jættestuen.

Oldsagerne

Fundet fra Aagaard er så vidt vides ikke tidligere publiceret før end i artiklen i Fund&Fortid nr. 1-2020. Oldsagerne omfatter især økser, mejslers, flækker, flækkeredskaber og keramik. Keramikken er meget

Fig. 2. Ornamenterede skår med indlægninger af en lys masse. De lodrette "striber" er udført i teknikken furestik. Foto: Jens Nielsen.

fragmenteret, men består i stort omfang af rigt ornamenterede skår, hvilket som bekendt er kendetegnende for jættestuetidens keramik. På flere af skårene ses, at ornamentikken har været udfyldt med en hvid eller lys masse, som har fået ornamentikken til at tage sig rigtig fin ud (fig. 2). Det er et fænomen, som også kendes andre steder fra. De mange forskellige former for ornamentik på rand- og halsskår viser, at mindst 26 forskellige lerkar er repræsenteret.

Mest karakteristiske er skår fra fem forskellige ansigtskar. Ansigtskar hører til inden for Bundsø-stilen (MN III/IV Bundsø/Lindø-fasen) 3.000-2.900 f.Kr. (fig. 3). Et skår med udfyldte romber er ligeledes i Bundsø-stil. Den øvrige keramik har vi for nuværende ikke nærmere klassificeret i detaljer, og en stor del af potteskårene er så små, at kombinationerne af forskellige former for ornamentik er vanskelige at gennemskue. Dog synes en foreløbig gennemgang af rand- og halsskår at vise, at keramikken generelt kan dateres inden for perioderne MN III-V.

Lerskiver (såkaldte bageplader) er repræsenteret ved store dele af en skive med beregnet diameter på 20 cm og et hul på 2 cm nær kanten

(fig. 4). Der er også randfragmenter af en lerskive med beregnet diameter 17,6 cm og negleindtryk i kanten. Desuden er der et enkelt randskår fra yderligere to lerskiver, hvoraf den ene har negleindtryk i kanten (fig. 4).

Fig. 3. Større parti af et ansigtskar. Hanken udgør næsen og til højre for næseroden ses ansigtets venstre øjenbryn. Ornamentikken på hanken minder meget om kornaks. De lodrette "striber" på karrets underdel er udført i teknikken furestik. Foto: Jens Nielsen.

Aftryk af korn og af andre plantedele ses på standfladen af et af lerkarrene (fig. 5). Plantematerialet er tilsyneladende ikke æltet ind i leret som magringsmiddel. Man må derfor forestille sig, at karret har været anbragt oven på plantematerialet, dengang pottemageren byggede karret op eller umiddelbart bagefter, da det var stillet til

tørring. Man kan gætte på, at det er tærskaffald eller lignende, der er blevet anvendt. Det kan man gøre sig mange tanker om, og det kan vel også være helt tilfældigt, at ornamentikken på hanken vist på fig. 3 har stor lighed med kornaks.

Fig. 4. Lerskiver/bageplader. Den til venstre med en beregnet diameter på 20 cm har et hul i nærheden af randen. Den til højre har en beregnet diameter på 17,6 cm og har negleindtryk på randen. De to "løse" stykker er fra yderligere to lerskiver. Foto: Jens Nielsen.

Et enkelt større randskår skiller sig imidlertid noget ud fra den øvrige keramik. Skåret er formodentlig fra førromersk jernalder, hvordan det så eller skal forklares. Kan det eventuelt være fra en urnenedsættelse i århundrederne f.Kr. i tilknytning til en gammel jættestue, den slags er før set, eller ligger der en jernalderbo- eller gravplads lige i nærheden?

En lille smule knoglemateriale indgår også i fundet fra Aagaard. Blandt andet et fragment af et menneskekranie.

Fig. 5. Aftryk af kornkerner og andre plantedele på standfladen af et lerkar. Foto: Jens Nielsen.

Jættestuerne blev opført i mellemneolitisk tragtbægerkultur, hvilket passer fint sammen med størstedelen af oldsagsfundene fra jættestuetomten i skellet mellem Øvre og Nedre Dyssemark på Aagaards jorder. Men jættestuerne blev meget ofte anvendt gentagne gange over en længere periode – ofte også længe efter det der populært kaldes jættestuetid. Det gør sig også gældende i dette tilfælde, hvor tre genstande kan dateres til sjællandsk enkeltgravskultur og en enkelt til dolktid.

I fundet indgår følgende fra mellemneolitisk tragtbægerkultur:
I dobbeltægget stridsøkse, 6 tyknakkede tosidet slebne økser hvoraf den ene nydeligt skæftet, 8 tyndbladede tosidet slebne økser. Desuden

3 firesidet slebne mejsler (fig. 6).

Fig. 6. Økser og mejsler fra mellemneolitisk tragtbægerkultur, enkeltgravskultur og dolktid. Foto: Jens Nielsen.

Fra enkeltgravskultur:

1 stridsøkse af enkeltgravstype Glob's type K, 1 tyknakket firesidet sleben huløkse af Horneby-type let omhugget/repareret i den ene kant af ægenden og 1 tyknakket firesidet sleben økse (fig. 7).

Fra dolktid:

1 tyndbladet tosidet sleben økse med svajede sidekanter og udsvajet æg (fig. 7).

Fig. 7. Genstande fra enkeltgravskultur og dolktid. Foto: Jens Nielsen.

Fig. 8. Retoucherede flækker (flækkeknive). Stykket yderst til højre er sekundært omdannet til kantstikkel. Foto: Jens Nielsen.

Fra yngre stenalder generelt:

I fundet indgår også 1 kraftig buekniv fremstillet af et frontafslag fra en flækkeblok, 1 rygflækkelignende lille bearbejdet afslag (formentlig

en ildsten), 1 ildsten af en kantretoucheret kraftig flække, 1 flække med to retoucherede kærve og 12 retoucherede flækker (diverse knive) hvoraf 1 ildskørnet er sekundært omdannet til en kantstikkel på brud (fig. 8). Dertil 2 rygflækker, 27 uretoucherede flækker som er fra flere forskellige flækkeblokke. Ingen af flækkerne kan sættes sammen. En hel del af flækkerne og flækkeredskaberne har facetteret slagfladerest.

Problemstykker:

Gravfundet fra Aagaard var i ”Stenhuset” udstillet i sin egen montre som et samlet fund. I fundet optræder imidlertid et par flintoldsager, der skiller sig ud fra de øvrige. Det drejer sig om en groft tilhugget kernemejsel med smal æg kun sleben på henholdsvis 1 og 2,5 centimeter af æggen. Overfladen på denne mejsel er omdannet (kridtagtig) i en dybde af 1 millimeter og med en efterfølgende lys brunlig patinering (fig. 9).

Et andet problemstykke er en oprindeligt tosidet sleben tyknakket økse, der på et senere tidspunkt er blevet omhugget til at være tyndbladet, hvilket er årsag til, at den ene bredside nu fremstår omhyggeligt tilhugget uden slibning. Overfladen på øksen er ligesom på kernemejslen omdannet kridtagtig med en efterfølgende lys brunlig patinering (fig. 9).

Patineringen på de to stykker er karakteristisk og desuden meget ens. Det er et fænomen, der kan ses på flintoldsager, hvis overflade er kemisk omdannet af at have ligget i kalkholdigt vand, men som senere er blevet tørlagt og iltet, og hvor den efterfølgende brunlige patinering skyldes jernforbindelser (Nielsen 2019). Sådanne forhold kan næppe have været til stede i jættestuen, og ingen af de øvrige flintsager har tilsvarende kemisk omdannet og patineret overflade. De to oldsager må som følge deraf have været deponeret andetsteds. Det er fristende ud fra stykkernes overflade at tro, at de to stykker oprindeligt har været nedlagt som vådbundsofre. Kan de eventuelt være opsamlet andetsteds og efterfølgende deponeret i jættestuen, eller hører de slet ikke sammen med det øvrige gravgods? Der har været vandhuller ikke langt fra megalitanlægget.

Fig. 9. Problemstykker. Til venstre kernemejsel med smal 1 cm sleben æg. I midten og til højre den tyknakkede økse, der er omhugget til en tyndbladet økse set fra begge bredsider. Bemærk at overfladen på de to genstande er afvigende i forhold til de øvrige flintoldsager.

Foto: Jens Nielsen.

Med al behørig respekt for Villy Falks indsats for amatørarkæologien må man konstatere, at oplysningerne vedrørende nogle af oldsagerne er mangelfulde. Det behøver ikke at være Villy Falks fejl, idet de oldsager, han har erhvervet fra andre, nok ofte har været mangelfuldt – om overhovedet – registreret.

Konklusion

Ved gennemgangen af materialet fra *Dyssemarken* har der vist sig

enkelte løse ender. Om vi nogensinde får løst alle problemerne, er vel tvivlsomt. Alle usikkerheder til trods mener vi, at det samlede fund – men med få mulige undtagelser – sandsynligvis overordnet set kan henføres til én og samme lokalitet sydøst for Aagaard. S sammensætningen af nærmere daterbare oldsagstyper ligger for det meste af materialets vedkommende inden for en dateringsramme fra MN III til MN V, men der er desuden også yngre indslag fra enkeltgravskultur og dolktid samt et enkelt potteskår, der måske er fra ældre jernalder. Der er dermed i det store og hele tale om en ganske almindelig sammensætning af oldsagstyper svarende til fund fra mange andre af de danske jættestuer. Selv om der i navnet på markerne sydøst for Aagaard indgår *Dysse*, må der nok i realiteten være tale om en sløjfet jættestue. Ingen af de nærmere daterbare genstande fra tragt bægerkulturen er ældre end MN III. Nogle dateringsmæssigt yngre fund repræsenterer genanvendelse af jættestuen i enkeltgravskultur og dolktid. Hvorledes det formodede jernalderskår forholder sig til lokaliteten er uvist.

Om en arkæologisk undersøgelse ville kunne påvise standspor efter en megalitbygning, får vi næppe nogensinde kendskab til.

Litteratur:

Davidsen, Karsten, 1973: Neolitiske lerskiver belyst af danske fund. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1973.

Ebbesen, Klaus, 1975: Die jüngere Trichterbecherkultur auf den dänischen Inseln. Arkæologiske Studier vol. II. Akademisk Forlag 1975.

Nielsen, Jens 2019: Private oldsagssamliger – Kan de bruges til noget? Fund&Fortid nummer 1, 2019.

Nielsen, Leif Christian, 1980: Omgård. A Settlement from the Late Iron Age and the Viking Period in West Jutland. Acta Archaeologica. Vol. 50 – 1976. Munksgaard 1980.

Nielsen, Leif Christian, 1990: Trelleborg. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1990. Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab. København 1990.